

- István MÖLLER's Work and Its Significance to the Conservation of Monuments in Transylvania
The article may be found on pages 3-9.
- Activitatea lui István MÖLLER și semnificația acesteia pentru restaurarea monumentelor din Transilvania
Articolul se poate citi în paginile 3-9.
- MÖLLER István tevékenysége és ennek jelentősége az erdélyi műemlékvédelemben
A cikk a 3–9. oldalakon olvasható.

built heritage
YEAR IV. • 16TH ISSUE

patrimoniu construit
ANUL IV. • NUMĂRUL 16

épített örökség
IV. ÉVFOLYAM • 16. SZÁM

Transsylvania

Nostra

6 423493 1000199 29,70 lei, 7 euro

4
2010

Content – Cuprins – Tartalom

- 1** ■ FEJÉRDY Tamás
Greetings *** Preambul *** Köszöntő
- 3** ■ Ioana RUS
Activitatea lui István MÖLLER și semnificația acesteia
pentru restaurarea monumentelor din Transilvania
István MÖLLER's Work and Its Significance
to the Conservation of Monuments in Transylvania
- 10** ■ Radu LUPESCU
Activitatea lui István MÖLLER în județul Hunedoara
The Professional Activity of István MÖLLER in Hunedoara County
- 17** ■ SARKADI Márton
Principiile și activitatea de restaurare ale lui István MÖLLER
The Conservation Principles and Practice of István MÖLLER
- 24** ■ TAKÁCS Enikő
Fonduri Structurale pentru restaurarea și valorificarea durabilă
a patrimoniului cultural și promovarea turismului
Structural Funds for Conservation and Sustainable Valorisation
of the Cultural Heritage and Promotion of Tourism
- 32** ■ Anamaria SZEKELY
Restaurarea și reabilitarea clădirii monument istoric „Cazino”
din Parcul Central „Simion Bărnuțiu”, Cluj-Napoca
Conservation and Rehabilitation of the “Casino” Historic Building
in the “Simion Bărnuțiu” Park, Cluj-Napoca
- 40** ■ EMŐDI Tamás
Európai Unió strukturális alapokból támogatott
felújítási munkálatok a nagyváradi várnál
Conservation Works at Oradea Fortress Financed
from European Union Structural Funds
- 48** ■ OLASZ Gabriella
Încercări de salvare a patrimoniului arhitectural săsesc
Attempts to Safeguard the Saxon Architectural Heritage
- 55** ■ TAKÁCS Enikő
Trecut, prezent și viitor în Cetatea Báthori din Șimleu Silvaniei
Past, Present and Future in the Báthori Castle from Șimleu Silvaniei
- 58** ■ Daniela MARCU ISTRATE
În memoriam Alexandru V. MATEI
În memoria lui Alexandru V. MATEI
MATEI V. Alexandru emlékére

Transsylvania Nostra
built heritage • patrimoniu construit • épített örökség

Revista apare cu sprijinul Administrației Fondului Cultural Național

■ Editor in chief / Redactor șef / Főszerkesztő: **SZABÓ Bálint** ■ Subeditor in chief / Redactor șef adjunct / Főszerkesztő-helyettes: **Vasile MITREA**
■ Editorial Committee / Colegiul de redacție / Szerkesztőbizottság: **BENCZÉDI Sándor** (RO), **Șerban CANTACUZINO** (GB), **Mircea CRIȘAN** (RO),
Rodica CRIȘAN (RO), **Miloš DRDACKY** (CZ), **Octavian GHEORGHU** (RO), **FEJÉRDY Tamás** (HU), **KIRIZSÁN Imola** (RO), **KOVÁCS András** (RO),
Christoph MACHAT (DE), **Daniela MARCU ISTRATE** (RO), **MIHÁLY Ferenc** (RO), **Paul NIEDERMAIER** (RO), **Virgil POP** (RO), **Liliana ROȘIU** (RO),
Gennaro TAMPONE (IT) ■ Collaborators / Colaboratori / Közreműködők: **Ioana CÂMPEAN**, **DARÓCZI Boglárka**, **EKE Zsuzsanna**, **JAKAB Márta**,
M-GYÖNGYÖSI Edith, **SÁNDOR Boglárka**, **VENCZEL Enikő**, **Alina VLAIC** ■ Layout Design / Concepția grafică / Grafikai szerkesztés: **IDEA PLUS** ■
Layout editor / Tehnoredactare / Tördelés: **IDEA** ■ Editorial general secretary: **TAKÁCS Enikő** ■ Contact: editorial@transylvanianostra.eu ■ Publisher
/ Editura / Kiadó: **SC. Utilitas SRL**. Str. Breaza nr. 14, Cluj-Napoca, 400253 RO, Tel/Fax: 40-264-435489, e-mail: office@utilitas.ro ■ Publishing-house
/ Tipografia / Nyomda: **IDEA**, Cluj ■ B+ granted journal (CNCIS code 881) / Revistă cotate categoria B+ (cod CNCIS 881) / B+ minősítéssel ellátott
folyóirat (881-es CNCIS kód) ■ The articles do not reflect in all cases the standpoint of the Transsylvania Nostra Journal. The articles' content and the
quality of the images fall under the authors' responsibility. ■ Articolele autorilor nu reflectă în fiecare caz punctul de vedere al revistei Transsylvania Nostra.
Responsabilitatea pentru conținutul articolelor și calitatea imaginilor revine autorilor. ■ A szerzők cikkei nem minden esetben tükrözik a Transsylvania
Nostra folyóirat álláspontját. A cikkek tartalmáért és az illusztrációk minőségéért a szerző felel. ■ All rights reserved. The Journal may not be reproduced,
stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise, without the prior
permission of the publishers. 2010 © Fundația Transsylvania Nostra ■ ISSN 1842-5631 ■ Printed in November 2010 / Tipărit în noiembrie 2010 / Nyomtatva:
2010. november.

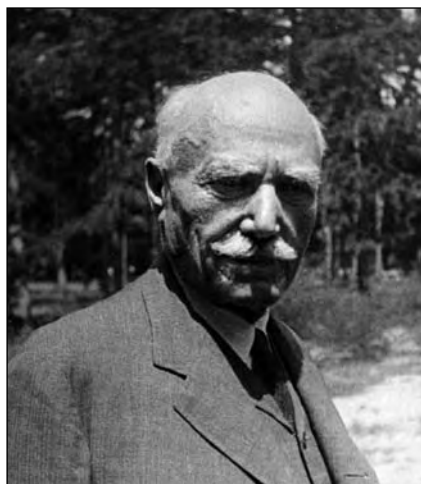
■ Ioana RUS¹

István MÖLLER's Work and Its Significance to the Conservation of Monuments in Transylvania

■ **Abstract:** Although he is seen today as one of the founders of monument protection in Hungary, due to a rich activity in the field of theory and practice of heritage conservation in the late 19th and early 20th centuries, including interventions on several monuments from Transylvania, part of the Austro-Hungarian monarchy at that time, the name of István MÖLLER is seldom mentioned in the architecture or restoration schools from Romania.

■ **Keywords:** monument conservation, Transylvania, the 19th and 20th centuries, István MÖLLER

■ Celebrating 150 years since István MÖLLER's birth (1860-1934), in April 2010, the department of History of Architecture and Monuments of the Budapest University of Technology and Economics organized, together with the Office for the Protection of Cultural Heritage (KÖH) and the ICOMOS Hungarian National Committee, a conference and an exhibition of documentary materials related to the architect's activity.

■ **Foto 1.** István MÖLLER
■ **Photo 1.** István MÖLLER

Activitatea lui István MÖLLER și semnificația acesteia pentru restaurarea monumentelor din Transilvania

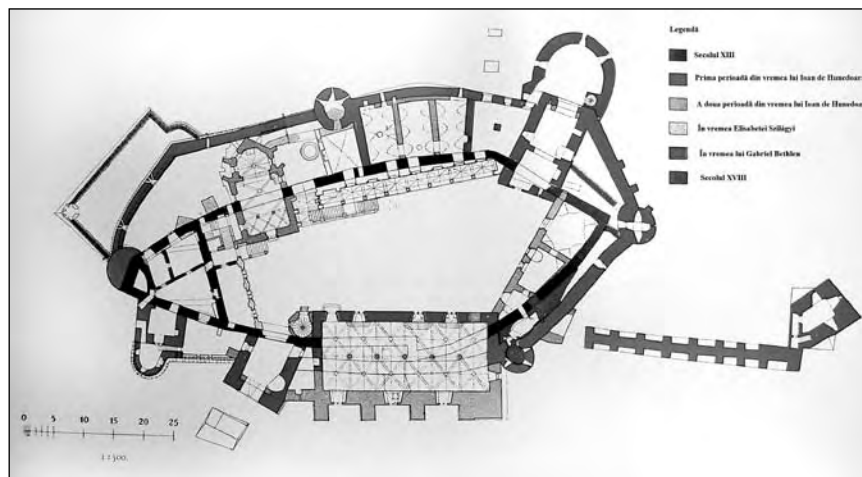
■ **Rezumat:** Considerat astăzi unul dintre creatorii protecției monumentelor în Ungaria, István MÖLLER a desfășurat o bogată activitate în teoria și practica restaurării patrimoniului la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, ce a cuprins și intervenții asupra câtorva monumente din Transilvania, parte a monarhiei austro-ungare la acea vreme, însă numele său este rareori pomenit în școlile de arhitectură sau restaurare din România.

■ **Cuvinte cheie:** restaurarea monumentelor, Transilvania, secolele XIX-XX, István MÖLLER

■ În aprilie 2010, Catedra de Istoria Arhitecturii și a Monumentelor din cadrul Universității Tehnice și Economice din Budapesta, împreună cu Oficiul pentru Protecția Patrimoniului Cultural (KÖH) și Comitetul Național

1 Autoarea dorește să mulțumească pentru sprijinul financiar din partea proiectului cofinanțat prin Programul Operațional Sectorial pentru Dezvoltarea Resurselor Umane 2007 – 2013, Contract POS DRU 6/1.5/S/4 – „Studii doctorale, factor major de dezvoltare a cercetărilor socio-economice și umaniste”.

The author wishes to thank for the financial support provided by the programme cofinanced through the Sectorial Operational Programme for Human Resources Development, POS DRU 6/1.5/S/3 Contract – “Doctoral Studies, A major factor in the development of socio-economic and humanistic research”.

■ **Fig. 1.** Cronologia etapelor de construcție ale castelului din Hunedoara, prelucrată după MÖLLER
© Arhiva KÖH Budapesta, 72983

■ **Figure 1.** The chronology of construction phases at the Hunedoara Castle, carried out after MÖLLER.
© Archives of the National Office of Cultural Heritage 72983

■ Radu LUPESCU

Activitatea lui István MÖLLER în județul Hunedoara¹

■ **Rezumat:** István MÖLLER a făcut parte din generația acelor arhitecți-restauratori maghiari care, aflați la cumpăna dintre două perioade, au făcut pasul spre renunțarea la restaurările în spirit purist. Este un om a cărui carieră de restaurator se leagă în principal de Transilvania. MÖLLER a pășit pe meleagurile Transilvaniei pentru prima dată în 1883 și le-a părăsit definitiv în 1914. Este istoria unei legături de trei decenii, începută cu un capitol palpitant al descoperirilor și terminată cu drama primului război mondial. Pe parcursul acestei lungi perioade, a scris un capitol important al restaurării monumentelor din Transilvania, iar influența sa se simte și astăzi în înfățișarea multor monumente.

■ **Cuvinte cheie:** monument, restaurare, Primul Război Mondial, Castelul de la Hunedoara, biserici

■ István MÖLLER a făcut parte din generația acelor arhitecți-restauratori maghiari care, aflați la cumpăna dintre două perioade, au făcut pasul spre renunțarea la restaurările în spirit purist. Este un om a cărui carieră de restaurator se leagă în principal de Transilvania. Și-a început activitatea pe aceste meleaguri la începutul anilor 1880 și a fost nevoit să renunțe la monumentele rămase neterminate pe parcursul primului război mondial. După război, s-a dedicat în special carierei didactice la Universitatea

¹ Acest articol este varianta prescurtată al studiului: Radu LUPESCU, *MÖLLER István tevékenysége Vajdahunyadon és a hátszegi medencében*, în „Műemlékvédelem”, nr. 54.3/2010, p. 149-159.

■ **Foto 1.** Castelul de la Hunedoara după restaurarea lui MÖLLER
■ **Photo 1.** Hunedoara Castle after MÖLLER's conservation

The Professional Activity of István MÖLLER in Hunedoara County¹

■ **Abstract:** István MÖLLER was one of those Hungarian conservation architects who, living on the threshold between two periods, took the step forward towards giving up conservation in the purist spirit. His career in built heritage conservation is mainly connected to Transylvania. MÖLLER came to Transylvania for the first time in 1883 and left this territory for good in 1914. This span covers the history of a special connection, which lasted for three decades, starting with an exciting chapter of discoveries, and ending with the tragedy of World War I. During this long period, he wrote an important chapter for the Transylvanian built heritage conservation, and his influence can still be recognized today in the appearance of many historic buildings.

■ **Keywords:** monument, restoration, the First World War, Hunedoara Castle, churches

■ István MÖLLER was one of those Hungarian conservation architects who, living on the threshold between two periods, took the step forward towards giving up conservation in the purist spirit. His career in built heritage conservation is mainly connected to Transylvania. He started his activity in this region at the beginning of the 1880s, but was forced to give up his unfinished conservation works during World War I. In the post-war period, he devoted himself to an educational career at the Technical University of Budapest, being deeply afflicted by the loss, after the Treaty of Trianon, of most of the historic buildings that he conserved. Nonetheless, during those years he made an analysis of the history of architecture in Transylvania, based on the rich experience he accumulated in the previous decades.² This is in fact the first attempt to make a separate analysis of Transylvanian architecture, further developed by several art historians. The book also has a certain subjective note, as the author is referring mainly to the historic buildings that he personally helped conserve. Along with the vast quantity of documentation that MÖLLER left, this book also helps us un-

¹ This article is the short version of the study: LUPESCU Radu, "MÖLLER István tevékenysége Vajdahunyadon és a hátszegi medencében," *Műemlékvédelem* 54.3 (2010): 149-159.

² MÖLLER István, *Erdély nevezetesebb műemlékei* (Budapest: 1929).

■ SARKADI Márton

The Conservation Principles and Practice of István MÖLLER¹

■ **Abstract:** One of the basic principles stressed by MÖLLER was that of preserving the works of art, different in style, of all historic periods. There are many tangible traces of his endeavour in trying to find a place for all the pieces of different ages and styles that were moved due the interventions. Still, for valid reasons, the principle could not completely prevail, since certain completions go hand in hand with the destruction of earlier vestiges.

■ **Keywords:** Alba Iulia, cathedral, conservation principles, authenticity, gypsum model, interventions

■ While expounding the principles that guided his work at Zsámbék, István MÖLLER referred to his teachers from his youth even from a time distance of more than thirty years, and Károly CSÁNYI mentioned them in MÖLLER's obituary as well. It seems that the advices of his professors, Josef DURM (1837-1919) from Karlsruhe and Heinrich von FERSTEL (1828-1883) from Vienna, offered him guidance for an entire lifetime.

For István MÖLLER, Josef DURM embodied an incredible tenacity in work, concentration, and a manifold interest and consistency based on erudition. Yet the degree of his influence on MÖLLER's built heritage conservation principles is still a question.

In his writings on Zsámbék, MÖLLER cited RUSKIN: "stones speak", thus, in the process of getting to know a historic building, he attributed great importance to the examination of vestiges.²

Principiile și activitatea de restaurare ale lui István MÖLLER¹

■ **Rezumat:** Unul dintre principiile de bază susținute de către MÖLLER era păstrarea operelor din epocile istorice, construite în diferite stiluri. Cunoaștem numeroase exemple ale strădaniei sale de a găsi o nouă poziție pentru obiectele de artă din diferite epoci și de diferite stiluri strămutate din cauza lucrărilor executate. Însă, din motive întemeiate, acest principiu de bază nu putea fi aplicat în totalitate, deoarece în urma unor completări efectuate, urmele anterioare au dispărut în mod inevitabil.

■ **Cuvinte cheie:** Alba Iulia, catedrală, principii de restaurare, autenticitate, model din ipsos, intervenții

■ La prezentarea principiilor de bază ale lucrărilor efectuate de el la Zsámbék, István MÖLLER face referire chiar și după 30 de ani la profesorii lui din tinerețe, fapt amintit și de către Károly CSÁNYI în necrologul scris despre MÖLLER. Indicațiile date de către profesorii săi Josef DURM (1837-1919) din Karlsruhe, respectiv Heinrich von FERSTEL (1828-1883) din Viena, par a-i fi servit drept îndrumare pentru o viață.

Pentru István MÖLLER, Josef DURM a constituit întruchiparea puterii nemărginite de muncă, a stilului ordonat, a diversității de interese și a consecvenței bazate pe știință. Întrebarea este: în ce măsură provin

1 Articolul constituie varianta prescurtată a studiului apărut în revista *Műemlékvédelem*. Articolul original: Márton SARKADI, *Möller István elvei és gyakorlata*, în „Műemlékvédelem”, nr. 54.3 / 2010, p. 160-167.

1 The present article is the shortened version of the study published in the *Műemlékvédelem* journal. Original article: Márton SARKADI, "Möller István elvei és gyakorlata," *Műemlékvédelem* 54.3 (2010): 160-167.

2 "All of these are related to us by the stones, on whose accounts we are dependant, since we do not dispose at all of other data regarding the construction phases. However, some of our scientists have attempted to draw conclusions from comparison with other historic buildings. Many have written about the church as well, unfortunately, instead of inspecting the building itself, they have gathered erroneous judgements and by drawing from each other have augmented their errors with false theories." István MÖLLER, "A zsámbéki templom," *Technika VI* (1925): 74.

■ Foto 1. Heidelberg, în dreapta Ottheinrichsbau, 2007

■ Photo 1. Heidelberg, Ottheinrichsbau on the right, 2007

■ TAKÁCS Enikő

Fonduri Structurale pentru restaurarea și valorificarea durabilă a patrimoniului cultural și promovarea turismului

RAPORT PRIVIND PROGRAMUL OPERAȚIONAL REGIONAL 2008-2010

■ **Rezumat:** Odată cu aderarea României la Uniunea Europeană a apărut un element de noutate în ceea ce privește finanțarea proiectelor privind reabilitarea patrimoniului cultural construit. Proiectele propuse obțin finanțare pe baza unei documentații extrem de amănunțite și complexe, având alocări generoase din fondurile puse la dispoziția României de Uniunea Europeană. Între tipurile de programe de finanțare europene se numără și Programul Operațional Regional. Axa prioritară tematică numărul 5 are ca și obiectiv dezvoltarea durabilă și promovarea turismului, în cadrul căreia domeniul major de intervenție 5.1. are ca obiectiv restaurarea și valorificarea durabilă a patrimoniului cultural, precum și crearea/modernizarea infrastructurilor conexe. Raportul prezent conține informații referitoare la contractele de finanțare POR 5.1. semnate în perioada 2008-2010 și prezentarea contractelor încheiate în Transilvania.

■ **Cuvinte cheie:** Program Operațional Regional (POR), restaurare, patrimoniu cultural, turism, axă prioritară

Structural Funds for Conservation and Sustainable Valorisation of the Cultural Heritage and Promotion of Tourism

REPORT ON THE REGIONAL OPERATIONAL PROGRAMME 2008-2010

■ **Abstract:** An element of novelty when Romania joined the European Union referred to the funding of projects regarding the rehabilitation of cultural built heritage. The project proposals submitted for approval obtain financing based on a very detailed and complex documentation, with generous allocations of the funds granted to Romania by the European Union. The Regional Operation Programme (ROP) is one of the available European funding programmes. The objective of ROP priority axis 5 for Romania is sustainable development and promotion of tourism. Within this priority axis, the key area of intervention 5.1. aims at the conservation and sustainable valorisation of the cultural heritage, as well as at the creation/modernisation of related infrastructure. This Report contains information on the ROP 5.1. funding agreements signed between 2008 and 2010, detailing the agreements signed for Transylvania.

■ **Foto 1a-b.** Alba Iulia. Șanțul fortificației de tip Vauban
■ **Photo 1a-b.** Alba Iulia. The ditch of the Vauban fortress

■ Anamaria SZEKELY¹

Restaurarea și reabilitarea clădirii monument istoric „Cazino” din Parcul Central „Simion Bărnuțiu”, Cluj-Napoca²

■ **Rezumat:** Conceptul de „monument istoric” nu se limitează la obiectul de arhitectură singular, ci se întinde și asupra arealului urban ori rural din care acesta face parte, fiind dovada existenței unei anumite civilizații, mărturia unui eveniment istoric remarcabil sau a unei dezvoltări importante. În momentul restaurării clădirii Cazinoului (Chioșcului) din parcul central „Simion Bărnuțiu”, monumentul nu e prezent în viața comunității. Ansamblul din care face parte clădirea însă (parcul „Simion Bărnuțiu”), deși degradat la rândul său, este un pol important în orașul Cluj.

■ **Cuvinte cheie:** urban, rural, monument istoric, arhitectură, Cazino, Cluj-Napoca

Element și ansamblu – monument istoric și context

■ Conceptul de „monument istoric” nu se limitează la obiectul de arhitectură singular, ci se întinde și asupra arealului urban ori rural din care acesta face parte, fiind dovada existenței unei anumite civilizații, mărturia unui eveniment istoric remarcabil sau a unei dezvoltări importante. În cazul unei restaurări, specialiștii nu ar trebui să trateze doar monumentul ca obiect singular ci și ansamblul, habitatul din care acesta face parte integrantă. În cadrul *Programului postuniversitar de specializare în reabilitarea patrimoniului construit* ni s-au adus nenumărate exemple des-

Conservation and Rehabilitation of the “Casino” Historic Building in the “Simion Bărnuțiu” Park, Cluj-Napoca¹

■ **Abstract:** The “historic building” concept goes beyond the architectural object as such, as it also includes the urban or rural area in which it is placed, attesting the existence of a certain civilization, as evidence of a remarkable historic event or of consequential developments that occurred at a certain point. In connection with the conservation of the Casino building (the Kiosk) in the “Simion Bărnuțiu” Park, one can assert that the historic building is not integrated in the life of the community. However, the ensemble the building is a part of (namely the “Simion Bărnuțiu” Park), although deteriorated in its turn, is an important centre of attraction in the city of Cluj.

■ **Keywords:** urban, rural, historic building, architecture, Casino, Cluj-Napoca

Element and Ensemble – Historic Building and Context

■ The “historic building” concept goes beyond the architectural object as such, as it also includes the urban or rural area in which it is placed, attesting the existence of a certain civilization, as evidence of a remarkable historic event or of consequential developments that occurred at a certain point. In the case of a conservation project, specialists should not treat the historic building as a singular object, but as an ensemble, taking into consideration the “habitat” in which it is integrated. During our Postgraduate Studies on Historic Building Conservation, we were brought countless examples on how interventions should (or should not) be carried out on a historic building, so that it can survive beyond the moment of rescue. One of the most impor-

¹ Rezumat elaborat pe baza lucrării de disertație „Restaurarea și reabilitarea clădirii monument istoric „Cazino” din Parcul Central „Simion Bărnuțiu” Municipiul Cluj-Napoca” și a memoriului de arhitectură aferent proiectului de restaurare și reabilitare întocmit de arh. Adrian BORDA. [Autorul articolului este absolvent al Programului postuniversitar de specializare în reabilitare a patrimoniului construit, organizat la Cluj de Asociația Restauratorilor de Monumente Istorice din Transilvania, împreună cu Fundația Transilvania Trust și Universitatea Babeș-Bolyai, promoția 2008/2010 – notă editorială]

Abstract based on the thesis *Conservation and Rehabilitation of the “Casino” Historic Building in the “Simion Bărnuțiu” Park in Cluj-Napoca* and on the architecture dissertation on the conservation and rehabilitation project by arch. Adrian BORDA. [The author is a graduate of the *Postgraduate Studies on Historic Building Conservation*, organised in Cluj by the Transylvanian Historic Building Conservation Society together with the Transylvania Trust Foundation and the Babeș-Bolyai University, promotion of 2008/2010 – editorial note]

² Proiectul *Restaurarea ansamblului monument istoric Parcul Central Simion Bărnuțiu și Cazino din Municipiul Cluj* este finanțat de Uniunea Europeană prin Programul Operațional Regional, axa prioritară 1.1., beneficiarul fiind Municipiul Cluj-Napoca, valoarea totală a proiectului fiind 40.054.576 lei, din care 24.364.599 lei din Fonduri UE, 5.352.025 lei din bugetul național și 10.337.953 lei însemnând contribuția beneficiarului [notă editorială]

¹ The project entitled *Conservation of the Simion Bărnuțiu Park and Casino Historic Ensemble in Cluj Municipality* is financed by the European Union through priority axis 1.1. of the Regional Operational Programme, the Beneficiary being Cluj-Napoca Municipality; the total value of the project is 40,054,576 lei, of which 24,364,599 lei are EU funds, 5,352,025 lei are National funds and 10,337,953 lei represent the Beneficiary's contribution.

■ EMÓDI Tamás

Európai Unió strukturális alapokból támogatott felújítási munkálatok a nagyváradai várnál

■ **Kivonat:** Miután az 1990-es évek végén a több mint három évszázadon át szinte kizárólag katonai objektumként működő nagyváradai várból kivont a katonaság, és a városi önkormányzat tulajdonába került, napirendre tűzték a részben statikai károkat is szenvedett épületegyüttes fokozatos rehabilitálását. Az Európai Unió strukturális alapokból történő támogatás első fázisában az egykori fejedelmi palota legértékesebb, jelentős késő reneszánsz részleteket is őrző szárnyának, valamint hét osztrák helyőrségi épületnek a helyreállítása vált lehetővé, második fázisban pedig az ötszögű palota további négy szárnyának restaurálását tervezik.

■ **Kulcsszavak:** nagyváradai vár, EU-s támogatás, pályázat, önkormányzat, rehabilitáció, fejedelmi palota, osztrák helyőrségi épületek, püspöki palota, székesegyház, bástyák

■ A számtalan kiemelkedő színvonalú szecessziós épülettel tarkított, de alapvetően eklektikus jellegű belváros, valamint a római katolikus püspökség barokk épületegyüttese mellett, Nagyvárad legjelentősebb építészeti értéke, késő reneszánsz vára, amely azonban az 1990-es évek végéig sem a köztudatban, sem a „kanonizált” turisztikai célpontok között nem foglalta el az őt megillető helyet. Ennek elsődleges oka az, hogy a törököktől történt visszafoglalása, 1692 óta, folyamatosan és kizárólag katonai objektumként működött, ami eleve kizárta belterének látogathatóságát. Ezt

■ 1. kép: A vár madártávlatból, délkelet felől

■ Photo 1. Bird's eye view of the fortress from south-east

Conservation Works at Oradea Fortress Financed from European Union Structural Funds

■ **Abstract:** After the removal, at the end of the 1990s, of the military from Oradea Fortress, used almost exclusively as a military facility for more than three centuries, and the fortress' transfer into the property of the municipality, plans were made for the gradual conservation of the building ensemble that had partially suffered structural damage as well. The first phase of the financing from EU structural funds made possible the conservation of the former princely palace's most valuable wing, comprising remarkable late Renaissance details, as well as of seven Austrian garrison buildings. In the second phase, the conservation of the other four wings of the pentagonal palace is planned.

■ **Keywords:** Oradea Fortress, EU financing, application, municipality, rehabilitation, princely palace, Austrian garrison buildings, bishopric palace, cathedral, bastions

■ Besides the historic centre, laced with numerous remarkable Art Nouveau buildings, but basically Eclectic in style, as well as the Roman Catholic Bishopric's Baroque building ensemble, the late Renaissance fortress is one of the most prominent architectural treasures of Oradea. Yet, until the late 1990s, it did not take its deserved place in the public consciousness, nor among the conventional tourist objectives. The main reason for this is that since its recapture from the Ottomans in 1692, it has been continuously and exclusively used as a military facility, which of course made its interior off limits to visitors. This was made worse by the fact that the urban planning strategy dictated by the Communist regime lead, in the 1980s, to the demolition of the moat's western counterscarp, as well as of the Vauban defensive system designed in 1732 by military architect DOXAT, in order to create the new city centre, but first obscuring the fortress by the construction of three ten-storey apartment buildings. Finally, after the change of regime, in 1995, taking advantage of the weakness of the reorganised built heritage conservation authorities, the construction of a gigantic Orthodox cathedral was started in the place of the demolished ravelin, in the centuries-old street axis connecting the fortress to the

■ OLASZ Gabriella

Încercări de salvare a patrimoniului arhitectural săsesc

PROIECTUL „TEZAURE FORTIFICATE REDESCOPERITE”

■ **Rezumat:** O mare parte a patrimoniului construit săsesc poate fi considerat ca deosebit de periclitat, în urma acțiunii unor factori și procese sociale care au influențat și schimbat în mod radical viața comunităților săsești în ultimele două decenii. La procesul de degradare care a cuprins toate categoriile de clădiri, de la casele țărănești în satele din care populația a emigrat aproape în întregime, până la clădiri publice și biserici-cetăți, a contribuit mai ales lipsa de utilizare, rezultată în urma diminuării sau chiar dispariției comunităților de sași, precum și neefectuarea regulată a lucrărilor de întreținere și reparații curente, necesare pentru menținerea în timp a oricărei construcții.

■ **Cuvinte cheie:** patrimoniu construit săsesc, fonduri, sași, biserici fortificate

■ **Foto 1.** Biserica evanghelică din Netuș, unul dintre monumentele cele mai periclitate din program
■ **Photo 1.** The Lutheran Church at Netuș, one of the most endangered monuments under this programme

Attempts to Safeguard the Saxon Architectural Heritage

THE PROJECT “FORTRESSES, REDISCOVERED TREASURES”

■ **Abstract:** A large part of the Saxon built heritage is particularly endangered, as a result of the action of some social factors and processes having influenced and drastically changed the life of the Saxon communities over the past two decades. What contributed to this degradation process – which took over all types of buildings, from farmer houses in the villages where the population emigrated almost entirely, to public buildings and fortified churches – was specifically the lack of usage, resulting in its turn from the decrease or even disappearance of the Saxon communities, as well as the lack of regular maintenance and repair works, which are necessary for preserving any type of building.

■ **Keywords:** Saxon built heritage, funds, Saxons, fortified churches

■ A large part of the Saxon built heritage is particularly endangered, as a result of the action of some social factors and processes having influenced and drastically changed the life of the Saxon communities over the past two decades. What contributed to this degradation process – which took over all types of buildings, from farmer houses in the villages where the population emigrated almost entirely, to public buildings and fortified churches – was specifically the lack of usage, resulting in its turn from the decrease or even disappearance of the Saxon communities, as well as the lack of regular maintenance and repair works, which are necessary for preserving any type of building from decline. As a legacy, the heirs did not always identify themselves with this heritage, and even where they wanted to safeguard it, they lacked appropriate funding. For that matter, the public authorities' interest cannot measure up to the significant value of this built heritage, either, as the allotted funds are insufficient for its preservation under the current conditions.

■ TAKÁCS Enikő

Past, Present and Future in the Báthori Castle from Șimleu Silvaniei

FACETS OF INTERETHNIC DIALOGUE

■ The cultural project entitled *Past, Present and Future in the Báthori Castle from Șimleu Silvaniei – Facets of Interethnic Dialogue*, organised by the Transsylvania Nostra Foundation in partnership with the Șimleu Silvaniei Local Council and the Báthory István Foundation, was carried out within the framework of the *Historic Structures International Conference*, dedicated to specialists in built heritage conservation, having as topic *Historic Load-bearing Structures in Ruins – Fortress Engineering*. The programme was addressed to the multi-ethnic community of Șimleu Silvaniei as well as to the present native and foreign (Belgium, Sweden, Hungary) specialists, who were encouraged throughout the workshop to maintain a dialogue on the plurality and diversity of interethnic relations. All participants benefited from having access to the offered information, which was centred on the settlement's history, the Báthori noble family and the cultural heritage bequeathed by them.

The event's development
on September 24, 2010
at Șimleu Silvaniei

■ At Șimleu Silvaniei, the participants were greeted by mayor Septimiu ȚURCAȘ, sub-prefect Onorica ABRUDEANU and DAHR (Democratic Alliance of Hungarians in Romania) senator András FEKETE, followed by the varnishing of the exhibition entitled *Past, Present and Future in the Báthori Castle from Șimleu Silvaniei*, organised with the support of the Department for Interethnic Relations – Romanian Government. The exhibition was created by Daniela MARCU ISTRATE, Ph.D. (archaeological description and photographs), András KOVÁCS, Ph.D. (art historical description), arch. Ligia ANDREICA (3D modeling), Zsuzsanna EKE (presentation of the BÁTHORI family and of Șimleu Silvaniei) and eng. Imola KIRIZ-SÁN (presentation of the objects).

After the exhibition varnishing András KOVÁCS, Ph.D. and Daniela MARCU ISTRATE, Ph.D. presented the findings of the

Trecut, prezent și viitor în Cetatea Báthori din Șimleu Silvaniei

FAȚETE ALE DIALOGULUI INTERETNIC

■ Proiectul cultural *Trecut, prezent și viitor în Cetatea Báthori din Șimleu Silvaniei – fațete ale dialogului interetnic*, organizat de către Fundația Transsylvania Nostra în colaborare cu Primăria Șimleu Silvaniei și Fundația Báthory István s-a desfășurat în cadrul *Conferinței Internaționale de Structuri Portante Istorice*, conferință dedicată specialiștilor din domeniul conservării și reabilitării patrimoniului construit și organizată pe tema *Structuri portante istorice în ruine – Ingineria fortificațiilor*. Programul s-a adresat comunității multietnice a orașului Șimleu Silvaniei și specialiștilor prezenți la conferință, din țară și din străinătate (Belgia, Suedia și Ungaria), care au fost încurajați să susțină în cadrul workshopului un dialog real pe tema pluralității și diversității relațiilor interetnice. Toți participanții la program au beneficiat de pe urma accesului la informațiile oferite, axate pe date despre istoria localității, despre familia nobiliară Báthori și moștenirea culturală lăsată de către aceasta.

■ Foto 1. Expoziția Trecut, prezent și viitor în Cetatea Báthori din Șimleu Silvaniei

■ Photo 1. The exhibition Past, Present and Future in the Báthori Castle from Șimleu Silvaniei

Topics of the 5th Year's Issues:

■ 1/2011 Issue

Next year's first issue will publish the best dissertations of the students who graduated from the Postgraduate Studies on Historic Building Conservation during 2008/2010, and will further include articles on the current situation of built heritage conservation in Romania, the database of Transylvanian roof structures, Transylvanian sounding boards and the conservation works performed on the Matthias I Sculptural Group in Cluj-Napoca.

■ 2/2011 Issue

This issue will present a selection of articles written by foreign lecturers taking part in the *Conference Series on Theoretical and Practical Issues of Built Heritage Conservation – TUSNAD*, organised between May 18-21, 2011 with the topic of *Fortresses Once Again in Use*.

■ 3/2011 Issue

The third issue will deal with the topic *Fortresses Once Again in Use* of the TUSNAD 2011 conference in a national context, presenting through papers of Romanian authors the situation of ruin conservation in our country and the problems arising from national legislation.

■ 4/2011 Issue

The main topic of the fourth issue will be urban planning, and it will contain articles on Transylvanian Saxon settlements, the Scientific Committee for Historic Towns within the Hungarian ICOMOS National Committee, surveys conducted in Transylvanian Saxon settlements and the use of the obtained data, the case study of the Saxon village of Alma Vii, the rehabilitation of a square in Oradea, as well as historic settlements in the Banat Region.

Tematicile numerelor anului V:

■ Numărul 1/2011

Primul număr al anului viitor va fi rezervat celor mai bune disertații ale cursanților care au absolvit cu succes Programul postuniversitar de specializare în reabilitarea patrimoniului construit, promoția 2008/2010, respectiv va include articole despre situația reabilitării patrimoniului construit din România, baza de date a șarpantelor transilvănene, cornamele de amvoane din Transilvania și lucrările de restaurare efectuate la grupul statuar Matia Corvinul din Cluj-Napoca.

■ Numărul 2/2011

În acest număr vom publica o selecție din lucrările conferențiarilor din afara granițelor care vor participa la cea de-a 15-a ediție a *Conferinței Internaționale Științifice de Teoria și Practica Reabilitării Patrimoniului Construit – TUSNAD*, cu tematica *Fortificațiile din nou în folosință*, care va avea loc în perioada 18-21 mai 2011.

■ Numărul 3/2011

Numărul trei al anului viitor va analiza tematica *Fortificațiile din nou în folosință* a conferinței TUSNAD 2011 dintr-o perspectivă națională, prezentând, prin lucrările specialiștilor din țară, situația conservării ruinelor în România și problemele rezultate din legislația națională.

■ Numărul 4/2011

Tematica principală a ultimului număr din anul 2011 va fi urbanistica și va conține articole despre localitățile săsești din Transilvania, Comitetul Științific al Orașelor Istorice din cadrul Comitetului Național Maghiar ICOMOS, relevee efectuate în localități săsești din Transilvania și folosirea datelor obținute, studiul de caz al localității săsești Alma Vii, reabilitarea unei piețe din Oradea, respectiv localități istorice din Regiunea Banat.

Az V. évfolyam tematikus lapszámaiból:

■ 1/2011 lapszám

A jövő évi első lapszámban helyt adunk az Épített Örökség Felújítására Szakosító Posztgraduális Oktatásban résztvevő, 2008/2010-es évfolyam végzős diákjainak disszertációi közül a legszínvonalasabbaknak, ezen kívül pedig szó lesz a romániai épített örökség helyzetéről, az erdélyi fedélszerkezetek adatbázisáról, erdélyi szászékkoronákról, és a kolozsvári Mátyás király-szoborcsoportnál elvégzett felújítási munkálatokról.

■ 2/2011 lapszám

A második lapszámban *Várak, erődítések – újra használatban* tematikával a 2011. május 18–21. között szervezett *Az épített örökség felújításának elméleti és gyakorlati kérdései nemzetközi konferencia-sorozat – TUSNAD* külföldi szerzőinek előadásából közlünk válogatást.

■ 3/2011 lapszám

A harmadik lapszám a *Várak, erődítések – újra használatban* című TUSNAD 2011-es konferencia tematikáját taglalja hazai viszonylatban, helyi szerzők munkáival szemlélítve a romkonzerválás és a vonatkozó törvénykezés aktuális problémáit.

■ 4/2011 lapszám

A 2011-es év negyedik lapszámának központi témája az urbanisztika, amelyben szó lesz az erdélyi szász településekről, a Magyar ICOMOS Nemzeti Bizottság Történeti Városok Szakbizottságáról, az erdélyi szász településfelmérésekről és azok hasznosításáról, Szászalmád szász település esettanulmányáról, egy nagyváradi térrehabilitációról, valamint a bánáti történeti településekről.

Authors – Autori – Szerzők

EMŐDI Tamás, architect, RESTITUTOR Ltd., Romania ■ **FEJÉRDY Tamás**, art historian, PhD, architect, vice-president of the National Office of Cultural Heritage, Hungary ■ **Radu LUPESCU**, PhD, historian, art historian, head of the European Studies Department at the Sapientia Hungarian University of Transylvania, Romania ■ **Daniela MARCU ISTRATE**, PhD, archeologist, DAMASUS Ltd., Romania ■ **Ioana RUS**, art historian, UTILITAS – Built Heritage Research and Design Centre Ltd., Romania ■ **SARKADI Márton**, architect, researcher, Research and Documentation Centre for Historic Monuments, the National Office of Cultural Heritage, Hungary ■ **Anamaria SZEKELY**, architect, BAU Ltd., Romania ■ **TAKÁCS Enikő**, editor, UTILITAS – Built Heritage Research and Design Centre Ltd., Romania

■ Front cover photo: The Károlyi Manor House in Carei (Satu Mare Co.) – chapel © Utilitas. ■ Fotografie coperta I: Castelul Károlyi din Carei (jud. Satu Mare) – capela © Utilitas. Első fedél képe: A nagykárolyi Károlyi kastély (Szatmár megye) – kápolna © Utilitas. ■ Back cover photo: The Károlyi Mansion in Carei (Satu Mare Co.) – detail of southwestern elevation © Utilitas. ■ Fotografie coperta II: Castelul Károlyi din Carei (jud. Satu Mare) – detaliu fațadă sud-vest © Utilitas. ■ Hátsó fedél képe: A nagykárolyi Károlyi kastély (Szatmár megye) – dél-keleti homlokzat részlete © Utilitas.